

Sint Willibrordus basiliek Hulst

“Mooiste Kerk van Nederland”

“Een symfonie van licht en ruimte.”

“Sta,
als U binnenkomt door de hoofdingang
even stil,
en laat de schoonheid over U komen”.

Deze Basiliek

Deze Basiliek is gebouwd in de stijl van de Hooggotiek. Hij is van subtiele schoonheid en schitterende eenvoud.

De architect was de geschiedenis, die zich bediende van grote bouwheren en kunstenaars. De bouw vond plaats van 1200 tot 1534 in de rijke Vlaamse cultuur en werd uitgevoerd door geslachten van grote bouwmeesters: Keldermans, Spoorwater, de Waghemakere. De Willibrordusbasiliek heeft kenmerken van de Scheldegotiek (vieringtoren) en van de Brabantgotiek (straalkapellen en kapitelen met dubbel koolbladmotief).

De Willibrordusbasiliek heeft veel politieke en religieuze stormen doorstaan, maar is door grote Nederlandse kunstenaars (de Cuypers-dynastie, Joep Nicolas) in de 19de en 20ste eeuw in alle Gotische luister hersteld. De laatste restauratie (1998) heeft de Willibrordusbasiliek weer even nieuw en zuiver gemaakt als bij de oplevering in 1534.

De omstreden toren “Prediker” heeft een visionaire boodschap.

Het Lois Isoré-orgel uit 1612, de prachtige akoestiek en het “Vaticaan” carillon zijn een genot voor het luisterend oor.

Als een wereldmacht met ambitie zich presenteert op een Wereldtentoonstelling, is alleen het beste goed genoeg. Op de Wereldtentoonstelling in 1958 in Brussel was ook het Vaticaan met een Paviljoen aanwezig. Het Carillon van de Willibrordusbasiliek mocht daar met zijn zuivere klanken het geloof verkondigen.

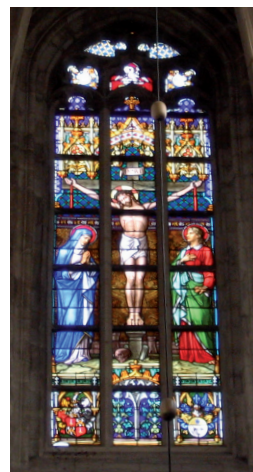
Een symfonie van licht en ruimte en orgelspel.

Geschiedenis

De Willibrordusbasiliek is niet zomaar een plaatje, maar vertelt de geschiedenis van het Christendom in Europa vanaf de 12de eeuw tot heden. Het dominante gebouw geeft de dominante positie weer van het Christendom in de Middeleeuwse maatschappij. Maar tevens het diepe, opofferingsgezinde geloof.

De tegenstelling Katholiek en Protestant ontstond pas in de 16de eeuw. Vooral de 80-Jarige Oorlog tekende de Willibrordusbasiliek. Door twee beeldenstormen en de verovering van Hulst door Frederik Hendrik gingen veel kunstschaten verloren. De protestanten maakten er een “kale kerk” van. Hierdoor kwam wel de prachtige Gotische bouwkunst volkomen tot zijn recht. In 1806 werd de Willibrordusbasiliek een simultaankeerk toen Napoleon bepaalde dat ook de katholieken recht hadden op een gedeelte van de kerk. Er werd een muur gebouwd tussen schip en koorkerk. Het lege, casco-achtige schip werd het Protestantse gedeelte. De uitbundige, Bourgondisch aandoende koorkerk met al zijn kapellen en kleinere gewelven werd het Katholiek gedeelte. Illustratief zowel voor het opgewekte katholicisme als voor het sobere protestantisme.

In die periode die volgde hebben de katholieken de koorkerk van de Willibrordusbasiliek weer prachtig opgesierd met gebrandschilderde ramen, geheel geïnspireerd op de schilderkunst van de Vlaamse Primitieven.

Restauraties

In 1929 kochten de Katholieken het schip terug van de Protestanten. Aan een grote restauratie viel niet te ontkomen. Het is onvoorstelbaar, hoe Jozeph en Pierre Cuypers met hun gewelven in de middenbeuk, en Joep Nicolas met zijn harmonische glas-in-loodramen, erin slaagden om de Hooggotiek van deze Willibrordusbasiliek nog te versterken, maar vooral te verfraaien. Vooral door het rustige, blauwe glas, was de Basiliek nu een symfonie van licht en ruimte. Het straalt een devote, serene rust uit.

De laatste restauratie van de Willibrordusbasiliek vond plaats in 1998 o.l.v. Piet Hamelink. Elke steen werd beklopt en zonodig geïmpregneerd of vervangen. Al het glas werd uit zijn loodstrips gehaald en opnieuw gezet. Ook de optanten werden vervangen. Alle leidingen werden vervangen. De hele vloer met zijn geschiedenisrijke grafstenen, herschikt. Alle leien en goten van het dak vernieuwd. Pinakels toegevoegd. Maar het allermooiste was de vernieuwde verlichting. Vanaf de kapitelen schijnen de schelplampen de gewelven in, waardoor een hemels, etherisch licht neerdaalt over de gelovigen.

“Een symfonie van licht en ruimte.” Een symfonie in gold.

Weer versterkt deze verlichting de optiek van de hooggotiek:

“De illusie scheppen van onpeilbare hoogten en onmeetbare verten.”

Blijf, als U de Willibrordusbasiliek door de hoofdingang betreedt, even staan, en laat deze illusie over U komen. En ga mee in die andere optiek die de Gotiek nastreeft met zijn grote open ramen:

“Door het licht, vrij communiceren met een menslievende God.”

De mysterieuze toren

Na 50 jaar het raadsel ontsluitend. In 1944 werd de toenmalige toren van Pierre Cuypers door de bevrijders van de kerk geschoten. In 1957 stond er een nieuwe toren op. Onbegrepen en verbijsterend voor de bevolking, die een meer traditionele toren ambieerden en ook verwacht hadden. Ook toeristen, die na een rondleiding de basiliek prachtig vonden, verzuchtten vaak na afloop: “Jammer van die toren. Die moeten ze maar snel vervangen.” Een uitgesproken vermoeden gaf hen vaak vrede met het mysterie:

“Als een kunstenaar iets maakt bedoelt hij daar iets mee. Architect Jan Brouwer plaatste deze toren en noemde hem Prediker. Alle profeten hebben een naam, alleen Prediker niet. Zijn naam was niet belangrijk. Enkel zijn boodschap was van tel. Ga eerst mee terug in de tijd, de jaren vijftig. In die tijd was elk geloof zeer fundamenteel. Ook het katholieke geloof van zijn opdrachtgevers: Wie niet katholiek gedoopt was, kon niet in de hemel komen, kon niet begraven worden op de katholieke begraafplaats. En ook (zoals nog steeds): Elke toren verwijst naar God. Wijst de weg naar God. Jan Brouwers plaatste acht torens op de basiliek, volkomen los van elkaar. Alle even groot en even belangrijk. Als om te zeggen: Er zijn meer wegen naar God. Ieder mag in zijn eigen godsdienst inspiratie zoeken om dichter bij God te komen. Laat elkaar met rust, respecteer elkaar. Bovendien was elke geloofsrichting, elke toren, op het eind nog gesplitst, als om aan te geven dat men ook binnen zijn geloofsovertuiging van mening mocht verschillen, met respect voor elkaar. Dit was zijn revolutionaire boodschap. Als hij hem hardop uitgesproken had, zou hij ongetwijfeld geen toren gebouwd hebben. Maar de boodschap die hij niet openlijk uitsprak, plaatste hij wel op de toren.”

Maar dit vermoeden werd later bevestigd. Bij een rondleiding reageerde een mevrouw: “Nee, hij heeft niet gezegd “respecteren”, maar aanvaarden.” Haar ouders waren in die tijd bevriend met de architect, en wat hij niet in het openbaar verkondigde, vertelde hij wel aan zijn intieme vrienden.

Zo kunnen we deze basiliek, nog meer als in zijn simultaanperiode, de
“Kerk van de Vreedzame Coëxistentie”
noemen.

De verkiezing tot “Mooiste Kerk van Nederland”

NCRV.Plaza schreef de wedstrijd uit. Hulst schreef de Willibrordusbasiliek in. De bevolking van Hulst koos zijn Willibrordusbasiliek tot “Mooiste van Zeeland”, waardoor ze in de finale kwam. De NCRV vond hem prachtig, maar gaf hem weinig kans omdat het rayon te klein was t.o.v. de andere provincies. Maar zoals de bevolking bij de twee grote restauraties op financieel gebied geen krimp gaf, gaf de achterban nu geen krimp bij het stemmen. Tot de laatste minuut werd gevochten om zich te handhaven bij de top drie. Een geweldige prestatie. Een prestatie die door de jury beloond werd met de titel: “Mooiste Kerk van Nederland”.

De jury van NCRV.PLAZA kroonde op 31 mei 2009, Eerste Pinksterdag, de Basiliek van Hulst, tot “Mooiste Kerk van Nederland”.

Een jury bestaande uit:
Door Jelsma

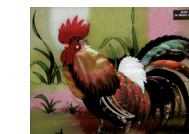
Task Force Toekomst Kerkgebouwen
Voor behoud alle kerken in Nederland.

Justin Kroesen (dr. J.E.A.)

Docent aan de Rijksuniversiteit Groningen;
gespecialiseerd in de architectuur van het Christendom.

Yko van der Goot

NCRV-presentator Schepper & Co.

Tekst: NCRV Plaza Radio 2
“De Mooiste Kerk van Nederland” 2009.

Hoe toepasselijk is deze haan. Het glas-in-lood lijkt een hommage aan de aanwezige ramen, in een kerk die gebouwd is voor het licht. En een haan kondigt elke morgen de komst van het licht aan. Als men bij binnenkomst met de klok mee de ramen bekijkt, hangt hij linksonder bij het laatste raam (naast de hoofdingang). Als een respectvol en kleurrijk signatuur.

Maar deze titel is vooral waargemaakt door het werk van al die vrijwilligers en verantwoordelijken door de eeuwen heen, tot de dag van nu.

Middeleeuwse Kerkenbouw

In de Middeleeuwen was vrijwel heel Europa Christelijk. Het geloof was absoluut. De kennis beperkt. De aarde was plat. Daarop leefde de mens. God leefde in het hemelgewelf, in het licht. Onder ons was de hel. God werd aanbeden in kerken.

Romaans bouwstijl.

Rond het jaar 1000 ontstond voor het eerst een bouwstijl voor kerken. Vanuit Rome. Om God te eren was niets mooi genoeg. Het mooiste was om een kerk te bouwen met een (hemel)gewelf. Maar gewelven zijn zwaar. Ze drukken niet alleen naar beneden, maar drukken ook de muren uit elkaar. Daarom werden heel dikke muren, met nauwelijks ruimte voor ramen, gebouwd. Alle verlichting moest dus van binnen uit gebeuren. Maar in de Middeleeuwen beschikte men enkel over pitjes, kaarsen en fakkels. Men begrijpt dat God, een God die in het licht woonde, zodoende aanbeden werd in duistere gewelven. Nog steeds zijn Romaanse kerken herkenbaar duister.

Gotiek.

Abt Suger in Saint Denis (1122) in Frankrijk kwam op andere bouwkundige ideeën om God te kunnen aanbidden in het licht, en niet in de duisternis. Door het gebruik van gewelfribben konden de gewelven veel lichter gebouwd worden. Door het gebruik van steunberen werden de dikke muren veel minder noodzakelijk. Er kwam, ook door de toepassing van spitsbogen, ruimte voor ramen, ruimte voor het licht. Het meest innovatieve was waarschijnlijk het construeren van een middenbeuk, ook met gewelven, hoog boven de rest uit. Door de toepassing van luchtbogen werd ook daarboven ruimte geschapen voor grote ramen. Van toen af kwam het licht van boven.

Vroeg-, Hoog- en Laatgotiek.

De Vroeggotiek kenmerkte zich door experimenteren. In de **Hooggotiek** had men het bouwen geheel onder de knie. Het werd nu een spel van lijnen, vormen, verhoudingen en licht. De ramen konden bijna de hele ruimte tussen de steunberen vullen. In de **Laatgotiek** ging men vooral verfraaiingen toevoegen.

De Willibrordusbasiliek

Er zijn weinig Gotische kerken, waar men bij binnenkomst door de hoofdingang, de indruwekkende structuur van de gotiek, met zijn prachtig lijnenspel in één oogopslag overziet en doorziet.

Als reactie op de Reformatie ontstond de Contra-Reformatie, het bewuste katholicisme. In de zuidelijke katholieke landen, werd dit gemanifesteerde met de overdadige, ook vaak schitterende Barokkunst.

Ook de prachtige Gotische kerken werden in deze landen overspoeld met overdadige monumentale kunstschaten. Dit ging vaak ten koste van het zicht op de prachtige bouwstijl, en niet zelden van het beoogde licht.

In 1645 veroverde Frederik Hendrik Hulst. Onze kerk was van toen af protestant. Zodoende ging de hele Barokgolf aan onze kerk voorbij.

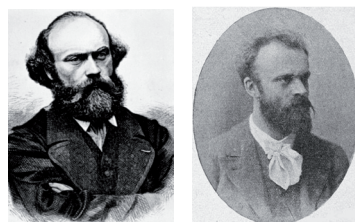
Kunstenars.

Hulst bediende zich steeds van grote kunstenaars. De beroemde Vlaamse bouwheren, **Spoorwater, de families De Waghemakere en Keldermans**, gaven onze basiliek zijn huidige vorm. Vanaf 1806, toen Napoleon er een simultaanerk van maakte, konden de katholieken beginnen met het renoveren van de koorkerk.

In 1868 brandde de toren uit. Pierre Cuypers was in Nederland de beroemdste architect. Hij bouwde het Amsterdams Centraal Station, het Rijksmuseum en ontelbare kerken. Hij werd aangezocht om een

nieuwe toren op de basiliek te zetten - een toren waar nog veel Hulstenaren met weemoed aan denken - . Maar blijkbaar werd hij ook bewogen door de schoonheid van het gebouw, want hij tekende gewelven voor de middenbeuk, waar een houten plafond in lag. Het ontbreken van luchtbogen compenseerde hij door het gebruik van trekstangen.

Pierre en Jozeph Cuypers.

Toen in 1929 het schip terugggekocht werd van de Protestanten, werd Jozeph Cuypers, de zoon van Pierre, aangezocht om het hele schip van de kerk te renoveren. Hij bracht de gewelven in de middenbeuk aan, geheel overeenkomstig de zijbeuken, in de stijl van de Hooggotiek. Tevens verving hij het zwarte hekwerk rond het kerkplein door een uniek speels, vriendelijk muurtje, als omlijsting van een groots kunstwerk.

De Roermondse Connectie.

Pierre Cuypers werkte veel samen met een veelbelovende, jonge glazenier, Joep Nicolas. Beiden afkomstig uit Roermond. Joep Nicolas groeide uit tot de beroemdste glazenier van de vorige eeuw. In 1929 werd hij aangezocht om de ramen van de Basiliek te beglazen.

Joep Nicolas

Joep Nicolas is beroemd geworden door o.a, de ramen van De Oude Kerk in Delft. Ook het raam "Het laatste Oordeel" in de "Grote Kerk in Hulst" wordt in zijn necrologieën genoemd. Dit raam is letterlijk "schitterend" als de namiddagzon er doorheen speelt.

Maar misschien wel zijn allergrootste prestatie op dit gebied wordt nooit genoemd!!!

Waarschijnlijk heeft hij in 1929, samen met Jozeph Cuypers, de kerk in ogenschouw genomen. En een besluit genomen om er samen iets heel moois van te maken. Ze ont deden het protestantse schip van zijn kalk, en het katholieke koor van zijn beschilderingen. Zo stond de kerk terug in het deftige oud-grijs van de prachtige ledesteen. De beglazing die hij aanbracht in het schip, is van ontroerende eenvoud. Het is met de ledesteen, prachtig "ton-sur-ton" en straalt een eindeloze sereniteit en devotie uit. Soms schept het zelfs de illusie, dat hij de muren doorzichtig heeft gemaakt. En hoe oorspronkelijk was hij! Voordat huisvrouwen "Reckitts Zakje Blauw" gebruikten om de was op te witten, de grauwsliuer weg te halen, gebruikte Joep Nicolas speels blauw glas om een opgewekt heldere kleurtoon in het gebouw te bereiken. De levendige variatie in tinten, diende om de illusie van lichtstralen op te wekken. Lang voor het gebruik van een zonnepaneel in auto's bracht hij een "zonnepaneel" aan in het bovendeel van al deze ramen. Het geeft een ingetogen, beschermend gevoel. Het subtiele lentegroen in de top van de zonnepaneel lijkt te refereren aan Gods schepping. En elk van die ramen wordt verlevendigd door drie prachtige, subtiele glasmozaïekjes. Soms prachtige kunstwerkjes. Soms informatief de geschiedenis van de Basiliek en de invloedrijke Refugiums vertellend. De harmonie van alle ramen versterkt nog het prachtige lijnenspel van de Hooggotiek

Voor al deze ramen maken het gebouw tot een

**"Symfonie van Licht en Ruimte".
Een symfonie in blue.**

Antwoord

Velen vragen zich af, hoe in zo'n bescheiden plaats, zo'n prachtige, grote kerk kon ontstaan. Hulst had een getijdenhaven voor het Vlaamse, welvarende achterland. De handel via deze haven bracht welvaart.

Het hele gebied ten noorden van Hulst bestond uit schorren die dagelijks tweemaal onder water liepen. Zo werd het veen in de loop der eeuwen een zoutreservoir. De zoutziederij gaf de plaatselijke bevolking hierdoor grote rijkdom. Het Hulsterse zout was zo bekend dat er zelfs een handelsmaat aan verbonden werd: De hulsterse zak.

De schorren werden door de Graven van Vlaanderen aan kloosterorden geschonken om ze in te polderen. Die orden vestigden op de schorren uithoven, maar voor hun veiligheid bouwden ze binnen Hulst - dat sinds 1180 stadsrechten had - vluchthuizen, oftewel Refugiums.

In de Middeleeuwen kon niemand lezen of schrijven. Wie dat toch wilde leren moest naar een klooster gaan.

Zo ontstond er in Hulst een clustering van welvaart en cultuur. In deze omstandigheden groeide er een prachtige Hooggotische kerk.

Getuige

Al sinds de middeleeuwen geeft de basiliek ook hier de dominante positie van het christendom aan.

Deze Vlaamse kerk wijst samen met het middeleeuwse stadhuis op de Vlaamse roots van Hulst.

De vestingwerken op de voorgrond zijn aangelegd tijdens de Tachtigjarige oorlog en verwijzen naar het ontstaan van De Staat der Nederlanden: De Republiek der Zeven Provinciën.

"Nederland is ontworsteld aan de zee". De Cisterziënzer-moenniken van het (witte) Refugium Boudelo leverden hieraan hun niet geringe bijdrage.

Deze moenniken stonden ook voor een hoogwaardige cultuur. Ongetwijfeld heeft Willem van Boudelo, de schrijver van "Van Den Vos Reynaerde" ook in Hulst vertoefd. Het Reinaertverhaal speelt in "Het Land van Hulst". Het is één van de allereerste werken uit de Nederlandse letterkunde.

**Hulst.
Getuige van de Geschiedenis van Nederland.**

Deze folder wordt U gratis aangeboden door Woonstichting Hulst.

idee en tekst: Jo Everaert